

ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПОНЯТТЯ «МОРАЛЬНА СТІЙКІСТЬ МАЙБУТНЬОГО ОФІЦЕРА»

Артем Соколов

Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького

Анотація:

У статті розкрито теоретичні аспекти визначення поняття «моральна стійкість майбутнього офіцера». На основі аналізу лексикографічних праць та наукових джерел з'ясовано значення основних понять – «мораль», «моральний дух», «моральна стійкість», що слугуватимуть надалі для розроблення основних теоретичних положень розвитку моральної стійкості майбутнього офіцера як лідера. Визначено характерні риси морально стійкої особистості, зокрема наголошено на таких якостях, як витримка, міцність, непохитність, незламність, здатність до протистояння виявам аморальності тощо. Відповідно до мети якісної підготовки військових резервів наголошено на необхідності не лише оновлення освітнього процесу майбутніх офіцерів Збройних сил України, а й розвитку моральних якостей офіцера-лідера за стандартами та нормами НАТО. Акцентовано на міждисциплінарності досліджуваного поняття (філософія, політологія, психологія, педагогіка, військова психологія, військова освіта тощо). Підкреслено основну позицію майбутніх офіцерів – набуття військової ідентичності, що на сьогодні отримує розвиток у розрізі теорії соціальної ідентичності. Наголошено на розширенні ролі військових у суспільстві, що безпосередньо залежить від різних психосоціальних процесів, зокрема таких, як ставлення до військової служби, військовий бойовий дух, настанова на згуртування військових колективів. Доведено, що моральну стійкість майбутнього офіцера слід сприймати як рису характеру особистості, яка ідентифікує себе в майбутньому як лідера військовослужбовців. Акцентовано на тому, з чого формується в процесі згуртування майбутніх офіцерів і сприймається, з одного боку, як безумовна цінність для підтримки морального духу особового складу, а з іншого – як цілісна система з відповідними складниками, зокрема такими, як моральна мотивація, моральні судження, моральна компетентність, моральні вчинки, здатність до ухвалення моральних рішень в екстремальних умовах.

Ключові слова:

моральна стійкість; військова освіта; майбутні офіцери.

Анотация:

Соколов Артем. Теоретический анализ понятия «моральная устойчивость будущего офицера».

В статье раскрыты теоретические аспекты определения понятия «моральная устойчивость будущего офицера». На основе анализа лексикографических работ и научных источников выяснено значение основных понятий – «мораль», «моральный дух», «моральная устойчивость», что в будущем будет служить для разработки основных теоретических положений развития нравственной устойчивости будущего офицера как лидера. Определены характерные черты морально устойчивой личности, в частности отмечены такие качества, как выдержка, прочность, стойкость, несокрушимость, способность противостоять проявлениям безнравственности и т. п. В целях качественной подготовки военных резервов отмечена необходимость не только обновления образовательного процесса будущих офицеров Вооруженных сил Украины, но и развития нравственных качеств офицера-лидера согласно стандартам и нормам НАТО. Акцентируется на междисциплинарности рассматриваемого понятия (философия, политология, психология, педагогика, военная психология, военное образование и т. д.). Подчеркнута основная позиция будущих офицеров – приобретение военной идентичности, что сегодня получает развитие согласно теории социальной идентичности. Обращено внимание на расширение роли военных в обществе, что непосредственно зависит от различных психосоциальных процессов, в частности таких, как отношение к военной службе, военный боевой дух, установка на сплочение воинских коллективов. Доказано, что моральную устойчивость будущего офицера следует воспринимать как черту характера личности, которая идентифицирует себя в будущем как лидера военнослужащих. Отмечено, что данная черта формируется в процессе сплочения будущих офицеров и воспринимается, с одной стороны, как безусловная ценность для поддержания морального духа личного состава, а с другой – как целостная система с соответствующими составляющими, в частности такими, как моральная мотивация, моральные суждения, моральная компетентность, моральные поступки, способность к принятию моральных решений в экстремальных условиях.

Ключевые слова:

моральная устойчивость; военное образование; будущие офицеры.

Resume:

Sokolov Artem. Theoretical analysis of the essence of the concept of «moral stability of a future officer».

The article reveals the theoretical aspects related to the definition of the concept of "moral stability of the future officer". Based on the analysis of dictionaries, scientific sources, the meaning of the basic concepts "morality", "moral", "moral stability" has been clarified, which in the future will serve to develop the basic theoretical provisions for the development of moral stability of a future officer as a leader. The characteristic features of a morally stable personality are determined, in particular, such qualities as endurance, strength, resilience, invincibility, the ability to resist manifestations of immorality, etc. are noted. For the purpose of high-quality training of military reserves, it was noted the need to pay attention not only to updating the educational process of future officers of the Armed Forces of Ukraine, but also to the development of the moral qualities of an officer-leader in accordance with NATO standards and norms. The interdisciplinarity of the concept under consideration (philosophy, political science, psychology, pedagogy, military psychology, military education, etc.) is determined.

The main position of future officers is emphasized - the acquisition of military identity, today it is being developed according to the theory of social identity, the expansion of the role of the military in society is noted, which is directly dependent on various psychosocial processes, such as attitudes and beliefs about military service, military morale, attitude to rally military teams.

It has been proved that the moral stability of a future officer should be perceived as a personality trait that identifies itself in the future as a leader of military personnel. It is noted that this feature is formed in the process of rallying future officers, it is perceived as an absolute value for maintaining the morale of personnel. On the other hand, this trait can be perceived as an integral system with appropriate components, such as moral motivation, moral judgments, moral competence, moral actions, the ability to make moral decisions in extreme conditions.

Key words:

moral stability; military education; future officers.

Постановка проблеми. Економічні, політичні та воєнні обставини, що склалися в суспільстві

сьогодні, є наслідком вибору нового курсу життя для українського народу. Головним напрямом

у системі військової освіти залишається національне-патріотичне виховання майбутніх офіцерів, формування їхніх професійних і особистих рис і якостей, зокрема забезпечення морально-психологічної підготовки. Особливої значущості набуває і питання розвитку їхньої моральної стійкості, проте така якість не завжди є сформованою, у зв'язку з чим виникає нагальна потреба її теоретичного осмислення.

Аналіз державних документів, наукової літератури свідчить про те, що різні аспекти порушеної проблеми були предметом теоретичних досліджень. Зокрема в Стратегії національної безпеки України (від 14 вересня 2020 р., № 392/2020) найвищими соціальними цінностями проголошено життя і здоров'я людини, її честь і гідність, а серед основних засад Стратегії визначено стійкість, що розглядається як «здатність суспільства та держави швидко адаптуватися до змін безпекового середовища й підтримувати стає функціонування, зокрема шляхом мінімізації зовнішніх і внутрішніх уразливостей» [8]. У Стратегії зазначено, що основним завданням у сфері воєнної безпеки є розвиток потенціалу стримування за рахунок підготовленого й мотивованого військового резерву [8, п. 44], а в державі має бути запроваджено національну систему стійкості, яка має забезпечити високий рівень готовності «до реагування на широкий спектр загроз» [8, п. 47].

У Законі України «Про збройні сили України» (стаття 11) основними засадами діяльності визнано вірність конституційному обов'язку та військовій присязі, дотримання вимог верховенства права, законності та гуманності, повагу до людини, до її конституційних прав і свобод, а також вказано на необхідність виховання військовослужбовців на патріотичних, бойових традиціях Українського народу, додержання військової дисципліни тощо [2]. Отже, для якісної підготовки військових резервів потрібно звернути увагу не лише на оновлення освітнього процесу майбутніх офіцерів Збройних сил України, а й на розвиток моральних якостей офіцера-лідера за стандартами й нормами НАТО. На нашу думку, саме моральна стійкість майбутніх офіцерів є найбільш важливою якістю та передумовою формування готовності до захисту держави. Однак сьогодні дослідження здебільшого зосереджені на формуванні морально-психологічного стану військовослужбовців та їх оцінюванні, а категорія «моральна стійкість» майже не розкривається й не згадується в навчальній літературі з підготовки майбутніх офіцерів. З огляду на це, проблема розвитку моральної стійкості майбутніх офіцерів набуває актуальності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій доводить, що загальні питання, пов'язані з процесами становлення морально-психологічного стану військових, розкрито в роботах таких учених, як В. Алешенко, М. Бочаров, О. Ілляк, О. Кокун, Є. Невальонний, М. Приймак та ін. У дисертаційному дослідженні С. Левченка порушено проблему особистісного орієнтованого розвитку моральних якостей майбутніх офіцерів у вищих військових закладах освіти й наголошено на тому, що «у підготовці військових фахівців перехід від авторитарно-узагальненої до особистісно орієнтованої моделі виховання відбувається дуже повільно» [4, с. 1].

Погоджуючись з цією думкою, підкреслимо, що така ситуація гальмує процеси, пов'язані з формуванням професіоналізму, моральних рис та якостей особистості майбутніх офіцерів, що актуалізує порушену в нашій роботі проблему.

Формулювання цілей статті. Мета статті – розкрити поняття «моральна стійкість майбутнього офіцера» шляхом аналізу наукових джерел.

Виклад основного матеріалу дослідження. Проблема розвитку моральної стійкості особистості, зокрема майбутнього офіцера як лідера військовослужбовців, має комплексний характер. Вона перебуває на стику багатьох наук – філософії, політології, психології, педагогіки, а також військово-спеціальних наук, зокрема військової психології, військової освіти. З огляду на це, термін «моральна стійкість майбутнього офіцера» потребує, на наше переконання, детального аналізу та уточнення. Для того, щоб розкрити сутність цього терміна, необхідно з'ясувати значення таких понять, як «мораль», «стійкість», «моральна оцінка», «моральний дух» та ін. Так, у філософському словнику соціальних термінів під поняттям «мораль» (лат. *moralis* – моральний, від *mores* – звичаї) розуміється сукупність історично обумовлених правил, норм, звичаїв, принципів співжиття й поведінки людей, їх відносини у процесі виробництва матеріальних і духовних вартостей, що визначають їхні обов'язки один до одного, до соціальних груп, верств, класів, до суспільства, виконання яких базується на громадській думці [11, с. 41–42].

У сучасному словнику з етики поняття «мораль» тлумачиться широко: до нього входять не лише названі вияви свідомості, а й реальна поведінка людей, які керуються певними поглядами, нормами тощо. Мораль, за словником, – це форма суспільно-особистісної свідомості, оскільки прийняті суспільством норми поведінки стають реальністю. У цьому словнику зазначено, що трактування сутності моралі залежить від багатьох чинників: історична

епоха, погляди на природу моралі тощо. Як зауважує О. Титаренко, учені по-різному тлумачать сутність моралі, а саме: як досвід житейської мудрості; як школу виховання людини, навчання її доброчесності; як виконання божественних заповідей, що забезпечують безсмертя душі; як вищу насолоду, вдовolenість індивіда своєю поведінкою; як найкоротший шлях до щастя; як самоцінне служіння честі; як виконання незаперечного обов'язку; як інструмент збереження порядку в суспільстві; як забезпечення чесності у взаєминах між людьми; як вимогу суспільної користі; як викриття банальної, несправедливої дійсності, «суд над життям і собою»; як служіння ідеалу й утвердження справедливого життєвого влаштування; як засіб взаєморозуміння й згуртування людей; як особистісне самовираження, уміння завжди бути собою, слухаючи голос совісті; як визначення вищого сенсу людського життя тощо [9, с. 241–243].

У філософському енциклопедичному словнику наведено такий опис поняття «мораль»: «... з появою відносної свободи вибору потреба в ситуаційній гнучкості поведінки й стосунків, відповідно до динамічних умов життя, робили чимдалі проблемними збереження, культурну трансляцію і примноження досвіду безпосередньо моральнісного ставлення людини до людини, спільноти, природи, світу... У контексті критичного осмислення реальних звичаїв людей (що свідчило про руйнацію традиційних форм моральності) поступово складається узагальнена система уявлень про чесноти, норми поведінки, основоположні закони колективного співіснування («не вбий», «не вкради» та ін.). Ідеальна система належного водночас постає як моральнісне добро, найвища самоцінність, що протистоїть моральнісному злу в реальній людській життєдіяльності» [10, с. 397–398]. Також додамо, що антиподом поняття «мораль» є поняття «аморальність», що розуміється як порушення моральних норм, встановлених суспільством.

Розглядаючи термінологічний апарат дослідження, зауважимо, що з мораллю пов'язані різні поняття: «моральна експертиза», «моральна оцінка», «моральний вчинок», «моральне рішення» тощо, які в дослідженнях здебільшого розглядаються як комплекс поведінкових обмежень, як суб'єктивне відчуття «правильного» і «неправильного». Так, Деніс Арджіо вказує на неявне усвідомлення зовнішніх правил і супутніх санкцій за порушення в цій сфері й підкреслює, що поняття, пов'язані з мораллю, постійно нагадують про те, що людина не цілком вільна робити те, що їй заманеться, і не може переслідувати будь-які цілі

за допомогою будь-яких способів їх досягнення. Учений наголошує: «... щоб бути моральним діячем, необхідно обмежити свої дії межами допустимого» [13, с. 36]. Погоджуючись із автором, зауважимо, що майбутні офіцери мають бути обізнаними з цими поняттями, бути морально компетентними, усвідомлювати моральні обмеження, коли стикаються з моральними сумнівами. Отже, питання, що постає в моральній свідомості особистості: «Що мені робити?», взаємопов'язано з усвідомленням моральних обмежень людини, які виникають у різних обставинах, зокрема й в екстремальних умовах та ситуаціях, що загрожують життю.

У «Великому тлумачному словнику сучасної української мови» поняття «мораль» подається як багатозначне: 1) система норм і принципів поведінки людей у ставленні один до одного та до суспільства; 2) повчальний висновок із чогось; 3) повчальна настанова, порада [1, с. 540].

У «Психологічному словнику» (за редакцією Н. А. Побірченко) поняття «мораль» визначається як форма громадянської свідомості, система поглядів і уявлень, норм і оцінок, що регулюють моральну поведінку людей у суспільстві, тобто є подібним до попереднього тлумачення. На думку авторів словника, мораль визначає життєву позицію певної соціальної спільноти, особистості, орієнтує на світ цінностей, базується на силі переконання, громадській думці, традиціях, моральних авторитетах. У праці також наводиться поняття «автономна мораль», що позначає правила і норми поведінки та діяльності, які встановлює сама людина і які вона може самотужки змінити [6, с. 169]. Зауважимо, що в межах цього напряму потужно розвивається така дисципліна, як моральна психологія, що пояснює, як саме виникають правила моралі, як сприймати ці правила і як, відповідно, діяти. Моральна психологія, на думку Бенджаміна Воєра, Тора Тарантоли, допомагає краще узгоджувати норми різних культур, що конкурують між собою [15]. Отже, з розвитком термінологічного апарату, що сьогодні складається в різних науках щодо вивчення моралі, поступово розширюється й розуміння моральної особистості, а самі методи вивчення особистості, зокрема в моральній психології, військовій психології, набувають усе більшої спеціалізації.

В «Юридичній енциклопедії» поняття «мораль» тлумачиться як духовність, форма суспільної свідомості, вид суспільних відносин (моральні відносини). Її розглядають як один зі способів регулювання поведінки людини в суспільстві за допомогою усталених приписів. Сучасна мораль, за твердженням авторів словникової статті, є втіленням цілісної системи

поглядів на соціальне життя, буття людини, а самі норми моралі не тільки підтримуються стабільним суспільним порядком, силою звичок і громадської думки, а й фіксуються у формі різних приписів про те, як слід чинити в кожному конкретному випадку. В основу моралі, на думку укладачів енциклопедії, покладені такі концепти, як свобода людини, соціальна справедливість у суспільних відносинах. Самі моральні вимоги формуються в практиці колективної поведінки, у процесі взаємного спілкування людей і є відображенням життєвого та історичного досвіду [12, с. 770]. З огляду на те, що у військовослужбовців наявні власні традиції, певні інструкції, які деталізують їхню поведінку, слід вказати на особливу «військову ідентичність», що постає в розрізі теорії соціальної ідентичності, де особливий інтерес для дослідників становить виконання особистістю військової ролі, що безпосередньо залежить від різних психосоціальних процесів, зокрема таких, як ставлення до військової служби, військовий бойовий дух, настанова на згуртування військових колективів тощо (Кевін М. Вільсон-Сміт, Филип Дж. Кор) [14].

Із поняттям «мораль» пов'язане поняття «моральний дух». Так, на переконання О. Іллюка, моральний дух особового складу характеризується як «стійка сукупність ідейних переконань, політичної свідомості, соціальної захищеності та професіоналізму військовослужбовців, рівня згуртованості військових колективів та адміністративної діяльності керівного складу, які системно і взаємозалежно формують внутрішню готовність особового складу до виконання військового обов'язку, створюють оптимальні умови для виконання поставлених службово-бойових завдань і спонукають до дій» [3, с. 78].

Тісний взаємозв'язок спостерігається між поняттями «моральний дух» і «моральна стійкість». Зазначимо, що «стійкість» – це властивість за значенням стійкий. У «Великому тлумачному словнику сучасної української мови» наводиться п'ять значень поняття «стійкий»: 1) здатний твердо стояти, триматися, не падаючи, не коливаючись; прот. хисткий. //перен. який відбувається спокійно, розмірено; урівноважений; 2) який довго зберігає і виявляє свої властивості, не піддається руйнуванню, псуванню. 3) для якого характерні стабільність, постійність; сталий // довготривалий; 4) здатний витримати зовнішній вплив, протидіяти чомусь...; витривалий // перен. який не піддається сторонньому, перев. негативному впливу (про людину); 5) який виявляє наполегливість, твердість, непохитність у намірах, поглядах, вчинках, діях і т. ін.; вірний своїм переконанням; незламний. // який ведеться з наполегливістю, твердістю, непохитністю»

[1, с. 1196]. У «Словнику синонімів української мови» за редакцією А. Бурячка (2001) наведено такі лексеми до поняття «стійкий»: «... якого характеризує твердість, наполегливість, непохитність у поглядах, який не відступає перед труднощами, міцний, твердий, непохитний, непорушний, незламний, несхибний, несхитний, невіддатливий, затятий, сталевий, упертий [впертий]; твердокам'яний, стоїчний, ціпкий, ... стійкий у життєвих випробуваннях, здатний протистояти спокусам» [7, с. 687].

Автори «Нового тлумачного словника української мови» наводять три значення поняття «стійкий»: «1) здатний твердо стояти, триматися, не падаючи, не коливаючись; тривкий; протилежно – хисткий; // перен. який проходить спокійно, розмірено; урівноважений; 2) який довго зберігає і виявляє свої властивості, не підпадає руйнуванню, псуванню; 3) для якого характерні стабільність, постійність» [5, с. 434]. Як переконуємося, основні характеристики поняття «стійкості» пов'язані з особистими рисами вольової людини, яка має змогу не лише ухвалювати моральні рішення, а й протистояти злу, спокусам, тобто аморальним явищам, які є в суспільстві. Також для нашого дослідження становить інтерес таке поняття, як «стійкість волі», що характеризується ступенем «тривалості вольового зусилля людини без його послаблення і необхідним для досягнення поставленої мети» [6].

Висновки. З огляду на проаналізовані нами праці, можемо констатувати, що «моральну стійкість майбутнього офіцера» слід розглядати як рису характеру особистості, яка ідентифікує себе в майбутньому як лідера військовослужбовців. Ця риса формується в процесі згуртування майбутніх офіцерів і сприймається, з одного боку, як безумовна цінність для підтримки морального духу особового складу, а з іншого – як цілісна система з відповідними складниками, зокрема такими, як моральна мотивація, моральні судження, моральна компетентність, моральні вчинки, здатність до ухвалення моральних рішень в екстремальних умовах тощо.

Отже, доведення взаємозалежності між аналізованими поняттями та окреслення термінологічного апарату дослідження є важливим не лише з теоретичних позицій. Перспективи вивчення порушеної проблеми вбачаємо у формуванні ґрунтовних засад для розроблення теоретичних положень розвитку моральної стійкості майбутніх офіцерів, що підвищить їхній рівень готовності до перенесення різноманітних випробувань, подолання конфліктів, труднощів військової служби.

Список використаних джерел

1. Великий глумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.
2. Закон України «Про збройні сили України». *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1992. № 9. Ст. 108; ред. від 24.10.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/1934-12#Text> (дата звернення: 28.11.2020).
3. Ілляк О. О. Співвідношення категорій «моральний дух» і «морально-психологічний стан». *Честь і закон*. 2014. № 4. С. 76–81. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chiz_2014_4_16 (дата звернення: 28.11.2020).
4. Левченко С. М. Особистісно орієнтоване виховання майбутніх офіцерів у вищому військовому навчальному закладі : автореф. дис. на здобуття наук ступеня канд. пед. наук: 13.00.04. Харків, 2004. 20 с.
5. Новий словник української мови: у 4 т. / уклад. В. Яременко, О. Сліпушко. Київ: Аконіт, 2001. Т. 4: РОБ–Я. 941 с.
6. Психологічний словник / авт.-уклад. В. В. Сінявський, О. П. Сергєєнкова; за ред. Н. А. Побірченко. Київ: Наук. світ, 2007. 169 с.
7. Словник синонімів української мови: в 2 т. / Бурячок А. А., Гнатюк Г. М., Головащук С. І. та ін.; Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні; Ін-т української мови НАН України. Київ: Наук. думка, 2001. Т. 2. 954 с.
8. Стратегія національної безпеки України (Указ Президента України від 14 вересня 2020 року № 392/2020). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020#n5> (дата звернення: 28.11.2020).
9. Тофтұл М. Г. Сучасний словник з етики. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. 416 с.
10. Філософський енциклопедичний словник / НАН України, Ін-т філософії імені Г.С. Сковороди; голов. ред. В. І. Шинкарук. Київ: Абрис, 2002. 742 с.
11. Філософський словник соціальних термінів / Ред. рада: Андрущенко В. П., Губерський Л. В., Кремень В. Г. та ін. 3-тє вид., доп. Київ– Харків: Р.И.Ф., 2005.
12. Юридична енциклопедія / В. С. Бігун; Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. Київ: Вид-во Українська енциклопедія імені М. П. Бажана; 2001.
13. Dennis Arjo. Moral Expertise: A Comparative Philosophical Approach. *Moral Expertise* / editors: Jamie Carlin Watson, Laura K. Guidry-Grimes. Publisher Springer International Publishing, 2018. P. 35–52. DOI 10.1007/978-3-319-92759-6 (дата звернення 23.11.2020).
14. Kevin M. Wilson-Smith, Philip J. Corr. Military Identity and the Transition in to Civilian Life. Publisher Palgrave Pivot, 2019. 121 p. DOI 10.1007/978-3-030-12338-3 (дата звернення: 23.11.2020).
15. Moral Psychology / B. G. Voyer, T. Tarantola (eds.). Springer International Publishing AG, 2017. 167 p. DOI 10.1007/978-3-319-61849-4.1 (дата звернення: 23.11.2020).

Відомості про автора:

Соколов Артем Євгенович
sokolovartem0705@gmail.com

Мелітопольський державний педагогічний
університет імені Богдана Хмельницького
вул. Гетьманська, 20, м. Мелітополь,
Запорізька обл., 72312, Україна

doi: 10.33842/22195203/2021/25/159/163

Матеріал надійшов до редакції 10. 12. 2020 р.
Прийнято до друку 22. 12. 2020 р.

References

1. Large explanatory dictionary of the modern Ukrainian language / ed. by W. T. Busel. Kiev; Irpen: VTF "Perun", 2005. 1728 p. [in Ukrainian]
2. Law of Ukraine "On the Armed Forces of Ukraine". Information of the Verkhovna Rada of Ukraine (VVR). 1992. № 9. Art. 108; ed. from 24.10.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/1934-12#Text> (access date: 28.11.2020). [in Ukrainian]
3. Ilyuk O.O. (2014). The ratio of the categories "moral spirit" and "moral and psychological state". Honor and law. № 4. P. 76–81. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chiz_2014_4_16 (access date: 28.11.2020). [in Ukrainian]
4. Levchenko S.M. (2004). Personally oriented education of future officers in a higher military school: author's ref. of dis. for the degree of Cand. of Ped. Science: 13.00.04. Kharkiv. 20 p. [in Ukrainian]
5. New dictionary of the Ukrainian language: in 4 volumes / ed. by V. Yaremenko, O. Slipushko. Kyiv: Aconite, 2001. Vol. 4: ROB – I. 941 p. [in Ukrainian]
6. Psychological dictionary / authors V.V. Sinyavsky, O.P. Sergeenkova; ed.by N.A. Pobirchenko. Kyiv: Nauk. Svit, 2007. 169 p. [in Ukrainian]
7. Dictionary of synonyms of the Ukrainian language: in 2 volumes / Buryachok A.A., Hnatiuk G.M., Golovashchuk S.I., etc. ; O.O. Potebnia Inst. of Linguistics; Institute of Ukrainian Language of the National Academy of Sciences of Ukraine. Kyiv: Nauk. Dumka, 2001. V. 2. 954 p. [in Ukrainian]
8. National Security Strategy of Ukraine (Decree of the President of Ukraine of September 14, 2020 № 392/2020). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020#n5> (access date: 28.11.2020). [in Ukrainian]
9. Toftul M.G. (2014). Modern dictionary of ethics. Zhytomyr: ZhSU Publishing House. I. Franko. 416 p. [in Ukrainian]
10. Philosophical encyclopedic dictionary / NAS of Ukraine, Inst. of Philosophy named after G.S. Skovoroda; ed. by V.I. Shinkaruk. Kyiv: Abris, 2002. 742 p. [in Ukrainian]
11. Philosophical Dictionary of Social Terms / Ed. Council: Andrushchenko V.P., Gubersky LV, Kremen V.G. and others. 3rd ed., Ext. Kyiv– Kharkiv: RIF, 2005. [in Ukrainian]
12. Legal Encyclopedia / V.S. Bigun; Inst. of State and Law. Named after V.M. Koretsky of NAS of Ukraine. Kyiv: M.P. Bazhan Ukrainian Encyclopedia Publishing House; 2001. [in Ukrainian]
13. Dennis Arjo. (2018). Moral Expertise: A Comparative Philosophical Approach. Moral Expertise / editors: Jamie Carlin Watson, Laura K. Guidry-Grimes. Publisher Springer International Publishing. P. 35–52. DOI 10.1007 / 978-3-319-92759-6 (appeal date 23.11.2020). [in English]
14. Kevin M. Wilson-Smith, Philip J. Corr. (2019). Military Identity and the Transition in to Civilian Life. Publisher Palgrave Pivot. 121 pp. DOI 10.1007 / 978-3-030-12338-3 (access date: 23.11.2020). [in English]
15. Moral Psychology / B. G. Voyer, T. Tarantola (eds.). Springer International Publishing AG, 2017. 167 DOI 10.1007 / 978-3-319-61849-4.1 (access date: 23.11.2020).[in English]

Information about the author:

SokolovArtemYevhenovych
sokolovartem0705@gmail.com
Bohdan Khmelnytsky Melitopol
State Pedagogical University
20 Hetmans'ka St., Melitopol,
Zaporizhzhia region, 72312, Ukraine

doi: 10.33842/22195203/2021/25/159/163

Received at the editorial office 10. 12. 2020.
Accepted for publishing 22. 12. 2020.